

I MEDZINÁRODNÉ PRÁVO SÚKROMNÉ EURÓPSKEJ ÚNIE V PREMENÁCH ČASU¹

Úvod

Vznik Európskeho spoločenstva pre uhlie a oceľ v roku 1952², Európskeho spoločenstva pre atómovú energiu³ a najmä Európskeho hospodárskeho spoločenstva v roku 1958⁴ bol predovšetkým odrazovým mostíkom pre vznik a rozvoj komunitárneho práva alebo aj práva Spoločenstiev. Slovom Súdneho dvora: „Na rozdiel od bežných medzinárodných zmlúv vytvorila Zmluva o založení EHS vlastný právny poriadok, ktorý sa okamihom nadobudnutia jej platnosti stal neoddeliteľnou súčasťou právnych poriadkov členských štátov a ktorý sú vnútroštátne súdy povinné aplikovať. Vytvorením Spoločenstva na neobmedzenú dobu, ktoré má vlastné inštitúcie, vlastnú subjektivitu, spôsobilosť právne konať a vystupovať na medzinárodnom poli a najmä skutočné právomoci vyplývajúce z obmedzenia či prenesenia právomocí členskými štátmi na Spoločenstvo, členské štáty obmedzili, hoci len vo vymedzených oblastiach, svoje suverénne práva a vytvorili právny poriadok záväzný tak pre ich príslušníkov ako aj pre štáty samotné.“⁵

Tento komunitárny právny poriadok je zameraný na etablovanie spoločného a neskôr vnútorného trhu, mení právne poriadky členských štátov, pričom vytvára nové právne odvetvia vrátane nahradenia množstva právnych predpisov členských štátov.

¹ Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. APVV-14-0852.

² Zmluva o založení Európskeho spoločenstva pre uhlie a oceľ z roku 1951, platná od 23.7.1952.

³ Zmluva o založení Európskeho spoločenstva pre atómovú energiu z roku 1957, platná od 1.1.1958.

⁴ Zmluva o založení Európskeho hospodárskeho spoločenstva (ZEHS) z roku 1957, platná od 1.1.1958, premenovaná Zmluvou o EÚ (Maastrichtskou zmluvou, ďalej len „ZEÚ“) na Zmluvu o založení Európskeho spoločenstva (ZES) od 1.11.1993 a naposledy premenovaná Lisabonskou zmluvou platnou od 1.12.2009 na Zmluvu o fungovaní Európskej únie (ZFEÚ).

⁵ Rozsudok Súdneho dvora z 15.7.1964, Costa p. ENEL, 6/64, Zb. s. 1141, 1158 a 1159.

I.1 Zmluva o založení EHS a „bruselský“ režim MPS

Prijímanie komunitárneho práva v oblasti medzinárodného práva súkromného členských štátov EÚ (v podobe smerníc, či nariadení) pôvodné zakladajúce zmluvy nepredpokladali. Jediným a nepresným právnym základom bolo ustanovenie čl. 220 ZEHS, podľa ktorého *„členské štáty začnú medzi sebou v prípade potreby rokovania s cieľom zabezpečiť pre svojich štátnych príslušníkov zjednodušenie predpisov upravujúcich vzájomné uznávanie a výkon súdnych rozhodnutí a rozhodcovských nálezov“*. Rovnaké ustanovenie tiež vyzývalo zabezpečiť vzájomné uznávanie spoločností, zachovávanie právnej subjektivity v prípade premiestnenia sídla z jedného štátu do druhého a možnosť fúzií spoločností, ktoré sa spravujú právom rôznych členských štátov. Výsledkom rokovaní pritom mali byť medzinárodné zmluvy, ktorých vzťah ku komunitárnemu právu nebol celkom jasný.⁶

Naviac predpoklad prijatia medzinárodnej zmluvy ku vzájomnému uznávaniu a výkonu rozhodcovských nálezov sa prakticky ihneď pod vzniku EHS vyčerpal a síce úplne mimo nových európskych organizácií a komunitárneho práva. Dohovor o uznaní a výkone cudzích rozhodcovských rozhodnutí z New Yorku bol podpísaný dňa 10. júna 1958 aj zo strany všetkých šiestich pôvodných zakladajúcich členských štátov⁷, vrátane ďalších vtedy nečlenských štátov.⁸ Na úrovni komunitárneho práva či členských štátov EHS vôbec nemalo zmysel problematiku uznávania rozhodcovských rozhodnutí nijako duplicitne upravovať.⁹

Je skutočnosťou, že ZEHS z roku 1958, ktorá zaviedla vnútorný trh a voľný pohyb tovaru, osôb, služieb, kapitálu, známeho tiež ako „štyri slobody“,

⁶ Podľa výslovného znenia právneho základu čl. 220 ZEHS prijaté medzinárodné zmluvy neboli výsledkom legislatívnej činnosti inštitúcií ES, teda nemohli byť prameňom komunitárneho práva.

⁷ Pozri Drličková, K.: Vliv legis arbitri na uznání a výkon cizího rozhodčího nálezu. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2013, s. 79 a nasl.

⁸ Aj ČSR podpísala dohovor v ten istý deň a tento nadobudol účinnosť dňa 10.10. 1959 (pozri vyhlášku 74/1959 Zb. zo 6.11.1959).

⁹ Napriek tomu uznávanie rozhodcovských rozhodnutí v kontexte práva EÚ tvorilo naďalej otvorenú otázku. Viac Kyselovská, T.: Interakce rozhodčího řízení a evropského práva. In Dny Práva - 2009 - Days of Law: The Conference Proceedings. 1. vyd. Brno: Masaryk Univeristy, 2009, s. 1764 a nasl.

predpokladala súčasne zaviesť aj voľný pohyb súdnych a rozhodcovských rozhodnutí (ich uznávanie a výkon kdekoľvek v EHS, teda de facto voľný pohyb exekučných titulov). Táto piata sloboda sa postupne ukázala ako kľúčový prvok na posilnenie cezhraničnej vymáhateľnosti práva a predpoklad efektívneho uplatňovania základných štyroch slobôd vôbec.

Nakoniec až po dekáde¹⁰ dochádza k uzatvoreniu (Bruselského) Dohovoru o súdnej právomoci a výkone rozsudkov v občianskych a obchodných veciach, v zmysle čl. 220 ZEHS, ktorý nadobúda platnosť až od 1.2.1973.¹¹ Bruselský dohovor sa nakoniec stáva de facto prameňom komunitárneho práva, nakoľko ešte pred jeho platnosťou členské štáty uzatvárajú Protokol o výklade Bruselského dohovoru Súdnym dvorom Európskych spoločenstiev.¹² Súdny dvor ako inštitúcia Európskych spoločenstiev sa ujíma svojich právomocí a aplikuje Bruselský dohovor podľa výkladových metód komunitárneho práva. Práve tento Protokol umožnil Súdnemu dvoru rozhodovať v prejudiciálnom konaní o výklade Bruselského dohovoru a umožnil tak jeho „komunitarizáciu“ (pozri čl. 1 Protokolu).

Možnosť podať prejudiciálnu otázku k výkladu Bruselského dohovoru však bola obmedzená pre odvolacie súdy a najvyššie súdy členských štátov. Prvé otázky tak prichádzajú z Belgicka a Holandska v roku 1976.¹³ Celkovo ich do takmer úplného nahradenia Bruselského dohovoru nariadením 44/2001 bolo viac než sto a judikatúra Súdneho dvora prispela významne k aktualizácii a modernizácii Bruselského dohovoru bez nutnosti jeho novelizácie, vrátane jednotnej aplikácie naprieč Spoločenstvami.

Pôsobnosť Bruselského dohovoru viac-menej pokrývala vtedajšiu predstavu oblasti vnútorného trhu a fungovania štyroch slobôd, najmä hospodárskej (komerčnej) výmeny tovarov, kapitálu, služieb a čiastočne aj pohybu osôb-

¹⁰ Expertná komisia na jeho prípravu začala pracovať už v roku 1960.

¹¹ Postupne zmenený a doplnený dohovormi o pristúpení nových členských štátov k tomuto dohovoru (Ú. v. ES L 299, 31.12.1972, s. 32, Ú. v. ES L 304, 30.10.1978, s. 1, Ú. v. ES L 388, 31.12.1982, s. 1, Ú. v. ES L 285, 3.10.1989, s. 1, Ú. v. ES C 15, 15.1.1997, s. 1. Text úplného znenia pozri v Ú. v. ES C 27, 26.1.1998, s. 1).

¹² Tento Protokol bol podpísaný v Luxemburgu 3. júna 1971 a účinnosť nadobudol spolu s Dohovorom v rovnaký deň (1.2.1973).

¹³ Veci C-14/76, De Bloos a C-21/76, Handelskwekerij Bier.

pracovníkov (do vecnej pôsobnosti dohovoru spadali pracovnoprávne vzťahy, ale napríklad aj výživné).

Na rozdiel od splnomocnenia čl. 220 ZEHS však Bruselský dohovor upravuje aj medzinárodnú právomoc súdov členských štátov, nielen oblasť uznávania a výkonu súdnych rozhodnutí, čo výslovne nezdôvodňuje ani Jenardova správa.¹⁴

Tento postup má iste svoje ústavné – ľudsko-právne racio spočívajúce v stanovení základného (prvotného), predvídateľného a ktorýmkoľvek súdom ihneď overiteľného predpokladu pre uznanie/výkon cudzieho súdneho rozhodnutia – dodržanie práva na zákonného sudcu v cezhraničnom súdnom spore, teda najskôr práva na sudcu z konkrétneho štátu (nielen konkrétneho súdu a sudcu v tomto štáte). Logickým predpokladom pre uznávacie konanie je tak stanovenie spoločných pravidiel a hodnôt pre dodržanie práva na zákonného sudcu, ako *conditio sine qua non* pre extra teritoriálne rozšírenie účinkov takehoto súdneho rozhodnutia.

Následným logickým a druhým legislatívnym krokom bolo prijatie (Rímskeho) Dohovoru o rozhodnom práve pre zmluvné záväzky z 19.6.1980¹⁵, ktorý nadobudol platnosť až 1.4.1991.¹⁶ Dohovor v krátkej preambule neuvádza svoj právny základ a odkazuje na „*snahu pokračovať v oblasti medzinárodného práva súkromného v práci na harmonizácii práva, ktorá sa začala v rámci Spoločenstva, predovšetkým v oblasti právomoci súdov a výkonu rozsudkov*“. Uzatvorenie Rímskeho dohovoru tak bolo v zásade mimo pôsobnosti článku 220 ZEHS.

Nakoniec o desať rokov neskôr článok 220 ZEHS nestačil ani pri uzatvorení (Lugánskeho) Dohovoru o právomoci a uznávaní a výkone súdnych rozhodnutí v občianskych a obchodných veciach,¹⁷ ktorý nadobudol platnosť 1. januára

¹⁴ Správa Paula Jenarda o Dohovore o súdnej právomoci a výkone rozsudkov v občianskych a obchodných veciach, uverejnená v Ú. v. 1979, C 59/1, považovaná za „dôvodovú správu“ k tomuto dohovoru.

¹⁵ Ú. v. L 266, 9.10.1980, s 1-19.

¹⁶ Dohovor sa uplatňoval od 1. augusta 2006 aj v SR (Ú. v. EÚ C 169, 8.7. 2005, s. 10).

¹⁷ Ú. v. ES 1988, L 319, 25.11.1988.

1992 a tradične sa označuje ako „paralelný dohovor“¹⁸ k Bruselskému dohovoru, in concreto rozšírenie spoločných pravidiel určovania právomoci, uznávania a výkonu súdnych rozhodnutí aj na niektoré členské štáty Európskeho združenia voľného obchodu (Nórsko, Island, Švajčiarsko, Švédsko, Rakúsko, Fínsko)¹⁹. Spätosť Európskych spoločenstiev a Európskeho združenia voľného obchodu sa nevyhnutne prejavila analogicky ako v EHS samotných, tak aj v potrebe spoločných pravidiel v oblasti uznávania a výkonu súdnych rozhodnutí.

I.2 Zmluva o EÚ a status quo

Napriek existencii troch dohovorov, ktoré boli prameňom komunitárneho práva sui generis, a objavení potreby harmonizovať MPS členských štátov ES a EZVO, neprinesla žiadnu ďalšiu pozitívnu zmenu ani podstatná novelizácia primárneho práva Jednotným európskym aktom (JEA)²⁰ a neskôr Maastrichtskou zmluvou.²¹

Zmluva o EÚ (ZEÚ) totiž nakoniec neúspešne zdvojila právny základ medzinárodného práva súkromného EÚ aj do tejto štvrtej „zakladajúcej“ zmluvy, mimo komunitárneho práva (mimo ZES, ZESUO, ZESAE). Tretí pilier EÚ v čl. K.1 zakotvil aj samostatnú „súdnú spoluprácu v občianskych veciach“, pričom podľa čl. K.3 písm. a) a b) bola Rada ako inštitúcia EÚ oprávnená „*zaujímať spoločnú pozíciu a vhodnou formou a postupom podporovať akúkoľvek spoluprácu...*“ resp. „*prijímať spoločné postupy*“, čo znamenalo nakoniec len bezzubé deklarácie. Článok K.3 písm. c) tak len odkázal na jestvujúcu možnosť vypracovať rešpektujúc článok 220 ZES zo strany Rady dohovory, ktoré „*odporúčí členským štátom na prijatie v súlade s ich ústavnými predpismi*“.

¹⁸ Pozri Správu P. Jenarda a G. Mollera o Dohovore o súdnej právomoci a výkone rozsudkov v občianskych a obchodných veciach podpísanom v Lugane dňa 16.9.1988, uverejnená v Ú. v. 1990, C 189/57.

¹⁹ Takmer dve tretiny obchodnej výmeny štátov EZVO sa po jeho vzniku týkalo členských štátov Európskych spoločenstiev. V rokoch 1972 - 1973 členské štáty EZVO so štátmi Európskych spoločenstiev uzatvárajú dvojstranné zmluvy o voľnom obchode.

²⁰ Podpísaný v dňoch 17.2. a 28.2.1986 a platný od 1.7.1987.

²¹ (Maastrichtská) Zmluva o EÚ bola podpísaná 7.2.1992.

Na základe článku K.3 ZEÚ, resp. skôr 220 ZES, tak boli schválené v rokoch 1995 až 1998 ďalšie tri dohovory, ktoré pre zdĺhavé ratifikácie nikdy nenadobudli platnosť.²²

Ak teda mal JEA vytvoriť priestor pre dokončenie vnútorného trhu²³, úlohou ZEÚ bola jeho politizácia a rozšírenie jeho dosahu na ďalšie oblasti spolupráce členských štátov aj v ne hospodárskych oblastiach. Oblasť európskeho medzinárodného práva súkromného, ktorá bola potrebná primárne na hospodárske oblasti fungovania vnútorného trhu, tak ďalej ostala bez adekvátnej právneho základu.

I.3 Amsterdamská zmluva a komunitarizácia medzinárodného práva súkromného

Až prijatie Amsterdamskej zmluvy²⁴ vyriešilo situáciu jednoznačnou komunitarizáciou právneho základu MPS členských štátov, keď justičná spolupráca v civilných veciach bola vyňatá z tretieho piliera EÚ²⁵ a nové ustanovenie článku 65 ZES umožnilo ďalej už prijímať záväzné akty sekundárneho práva (najmä nariadenia a smernice), teda „*potrebné pre správne fungovanie vnútorného trhu, zahŕňajúce zlepšenie a zjednodušenie*:

- a) systému cezhraničného doručovania súdnych a mimosúdnych dokumentov;
- b) spolupráce pri získavaní dôkazov;
- c) uznávanie a výkon rozhodnutí v občianskoprávných a obchodných veciach, vrátane rozhodnutí v mimosúdne riešených veciach;
- d) podporu zlučiteľnosti pravidiel uplatniteľných v členských štátoch týkajúcich sa kolíznych noriem a sporov o príslušnosť;

²² Dohovor o doručovaní súdnych a mimosúdnych písomností vo veciach občianskych a obchodných, Dohovor o právomoci, uznaní a výkonu rozhodnutí vo veciach manželských (Dohovor Brusel II) a Dohovor o konaniach o nesolventnosti. Pozri Siman, M.: Európske úpadkové právo. In: Obchodné právo. Roč. 6, č. 1-2 (2005), s. 128.

²³ JEA zakotvil povinnosť EHS „prijatť opatrenia s cieľom postupne vytvárať vnútorný trh v priebehu obdobia, ktoré sa končí 31. decembra 1992“ (nový čl. 8a ZEHS).

²⁴ Podpísaná dňa 2.10.1997 a platná od 1.5. 1999.

²⁵ Tretí pilier EÚ zakotvený ZEÚ sa premenoval na „policiajnú a súdnu spoluprácu v trestných veciach“.

- e) odstraňovanie prekážok riadneho fungovania občianskoprávneho konania, ak je to nutné, podporovaním zlučiteľnosti pravidiel občianskeho súdneho konania uplatniteľného v členských štátoch.“

Len rok od nadobudnutia platnosti Amsterdamskej zmluvy sú prijímané prvé tri kľúčové nariadenia:

1. nariadenie Rady (ES) č. 1347/2000 z 29. 5. 2000 o príslušnosti a uznávaní a výkone rozhodnutí vo veciach manželských a vo veciach rodičovskej zodpovednosti oboch manželov k deťom – tzv. nariadenie Brusel II,
2. nariadenie Rady (ES) č. 1346/2000 z 29. 5. 2000 o úpadkovom konaní, a
3. nariadenie Rady (ES) č. 44/2001 z 22. 12. 2000 o príslušnosti a uznávaní a výkone súdnych rozhodnutí v občianskych a obchodných veciach – tzv. nariadenie Brusel I (nahrádzajúce Bruselský dohovor s výnimkou pre Dánsko).

Amsterdamská zmluva tiež zachovala obmedzenie pre prvostupňové súdy podávať prejudiciálne otázky k výkladu nariadení prijatých v oblasti medzinárodného práva súkromného EÚ, a to v osobitnom ustanovení čl. 68 ZES, ktorý bol *lex specialis* k čl. 234 ZES a „základnému“ prejudiciálnemu konaniu pred Súdnyim dvorom. Podľa Súdneho dvora samotného nie je prejudiciálna otázka položená súdom podľa čl. 68 ZES, proti ktorého rozhodnutiu je možný opravný prostriedok, prípustná (Varbecq, C-555/03), resp. prejudiciálne konanie môže začať až súd, ktorého rozhodnutie už nemôže byť napadnuté opravným prostriedkom, a to je vo všeobecnosti až najvyšší súd (Lyckeskog, C-99/00). Toto obmedzenie malo svoje výhody aj nevýhody, v skutočnosti však zrejme nútilo nižšie súdy náležite sa vysporiadať s doterajšou judikatúrou Súdneho dvora a odhadnúť jej prípadný vývoj.

I.4 Lisabonská zmluva a súčasný právny základ medzinárodného práva súkromného EÚ

Posledná revízia primárneho práva zavedená Lisabonskou zmluvou z roku 2007²⁶ upravila právny základ európskeho medzinárodného práva súkromného značne rozpačito.

²⁶ Lisabonská zmluva nadobudla platnosť dňa 1.12.2009.

Lisabonská zmluva:

- výslovne formuluje na úrovni normy najvyššej právnej sily zásadu vzájomného uznávania súdnych a mimosúdnych rozhodnutí (čl. 81 ods. 1 ZFEÚ),
- oslabuje kontext prijímaných opatrení vo väzbe na fungovanie vnútorného trhu,
- ruší obmedzenie prístupu k prejudiciálnemu konaniu pre prvostupňové súdy,²⁷
- rozširuje oblasť možných opatrení o alternatívne metódy riešenia sporov a podporu vzdelávania sudcov a justičných pracovníkov v oblasti medzinárodného práva súkromného (čo sa fakticky deje aj bez tohto splnomocnenia ešte pred prijatím Lisabonskej zmluvy).

Jasným krokom späť je však zavedenie dvoch legislatívnych postupov v oblasti medzinárodného práva súkromného:

- a) mimoriadny legislatívny postup na opatrenia týkajúce sa rodinného práva, ktoré majú cezhraničné dôsledky (jednomyseľnosť Rady po porade s Európskym parlamentom) a
- b) riadny legislatívny postup na všetky ostatné opatrenia týkajúce sa medzinárodného práva súkromného.

Možno konštatovať, že výsledkom je čiastočná nemožnosť pokračovať v harmonizácii noriem medzinárodného práva súkromného naprieč všetkými členskými štátmi (mimo Dánska, Spojeného kráľovstva a Írska) v oblasti rodinného práva, čoho svedkami sme aj pri prístupe k legislatívnej iniciatívy Komisie zo strany Slovenskej republiky.²⁸

Lisabonská zmluva platná od 1.12.2009 nakoniec obmedzenie prvostupňových súdov predkladať prejudiciálne otázky k nariadeniam a smerniciam v oblasti medzinárodného práva súkromného EÚ zrušila. Dokonca v zmysle bodu 31 rozsudku Súdneho dvora zo 17.2.2011 vo veci C-283/09, Weryński, má od

²⁷ Porovnaj čl. 68 ZES v znení Amsterdamskej zmluvy.

²⁸ K postoju Slovenskej republiky k nariadeniu Rím III pozri bližšie Burdová, K.: Posilnená spolupráca v oblasti rozhodného práva pre rozvod a Slovenská republika. In: Míľniky práva v stredoeurópskom priestore 2017. Bratislava: Univerzita Komenského, Právnická fakulta, 2017, s. 157-167.

1. decembra 2009 Súdny dvor právomoc rozhodovať o návrhu na začatie prejudiciálneho konania, ktorý predložil súd, ktorého rozhodnutia je možné napadnúť opravným prostriedkom podľa vnútroštátneho práva, aj keď bol návrh predložený pred uvedeným dátumom.²⁹

I.5 Územná pôsobnosť medzinárodného práva súkromného EÚ

Od platnosti Lisabonskej zmluvy je územná pôsobnosť primárneho práva EÚ rámcovo upravená článkom 52 Zmluvy o EÚ a ďalej článkami 349 a 355 ZFEÚ. Európska únia nedisponuje svojim vlastným územím, ale pri pôsobnosti úniového práva odkazuje na územie svojich členských štátov.³⁰ Územná pôsobnosť aj primárneho práva Únie je tak značne dynamická a dokonca nemusí vyžadovať zmenu zakladajúcich zmlúv.³¹

Navyše je v súlade so zakladajúcimi zmluvami možné, aby pramene sekundárneho práva Únie neboli na území jedného alebo viacerých členských štátov záväzné.

Primárne právo umožňuje trvalé derogácie niektorých svojich ustanovení na území napríklad Dánska, Írska alebo Spojeného kráľovstva na základe využitia tzv. *opt-out*, resp. *opt-in* doložky. Ako príklad možno uviesť viaceré ustanovenia práva Únie upravujúce hospodársku a menovú úniu, ktoré nie sú

²⁹ Podľa argumentácie Súdneho dvora v tomto rozhodnutí (bod 30): „Cieľ vytvoriť efektívnu spoluprácu medzi Súdny dvorom a vnútroštátnymi súdmi sledovaný článkom 267 ZFEÚ, ako aj zásada hospodárnosti konania hovoria v prospech toho, aby sa návrhy na začatie prejudiciálneho konania, ktoré podali súdy nižšieho stupňa v priebehu prechodného obdobia krátko predtým, ako Lisabonská zmluva vstúpila do platnosti, a ktoré Súdny dvor prejednával až po vstupe tejto Zmluvy do platnosti, považovali za prípustné. Zamietnutie z dôvodu neprípustnosti by za daných podmienok totiž viedlo len k tomu, že vnútroštátny súd, ktorý medzičasom nadobudol právo podať na Súdny dvor návrh na začatie prejudiciálneho konania, by opätovne podal nový návrh na začatie prejudiciálneho konania s tou istou otázkou, čím by došlo k nárastu procesných formalít a k zbytočnému predĺženiu doby trvania konania vo veci samej“.

³⁰ Siman, M., Slašťan, M.: Právo Európskej únie : inštitucionálny systém a právny poriadok Únie s judikatúrou. 1. vydanie. Bratislava: EUROIURIS - Európske právne centrum, 2012, s. 101.

³¹ Príkladom môže byť rozšírenie pôsobnosti zmlúv na územie bývalej Nemeckej demokratickej republiky 3.10.1990 (Rada však prijala viacero prechodných opatrení v súvislosti s uplatňovaním sekundárneho práva na území bývalej NDR; pozri sériu nariadení uverejnených v Ú. v. L 353, 17.12.1990). Podobný scenár sa predpokladá aj v prípade znovuzjednotenia Cypru.

záväzné pre Spojené kráľovstvo a Dánsko v súlade s Protokolmi č. 15 a 16 pripojenými k zakladajúcim zmluvám.

Podobne na základe Protokolu č. 21 sa Spojené kráľovstvo a Írsko nemusia podieľať na prijímaní sekundárneho práva v oblasti priestoru slobody, bezpečnosti a spravodlivosti podľa hlavy V tretej časti ZFEÚ, pričom prijaté akty v tejto oblasti nie sú na ich území záväzné.

Podobná výnimka je ustanovená pre Dánsko v súlade s Protokolom č. 22. Uvedené znamená, že medzinárodné právo súkromné EÚ nepočíta s pôsobnosťou nariadení v oblasti medzinárodného práva súkromného EÚ na území Dánska (kategoricky) a len potenciálne na území Spojeného kráľovstva a Írska.

O rozhodnutiach Írska a Spojeného kráľovstva a následnom uplatňovaní nariadení sa dozvedáme v recitáloch jednotlivých nariadení. Tak napríklad recitál 45 nariadenia Rím I³² oznamuje, že „v súlade s článkami 1 a 2 Protokolu o postavení Spojeného kráľovstva a Írska ... sa Spojené kráľovstvo nezúčastňuje na prijatí tohto nariadenia, nie je ním viazané a nepodlieha jeho uplatňovaniu“.

Avšak mesiac od prijatia nariadenia Rím I si Spojené kráľovstvo svoju neúčast' na prijímaní a následnom uplatňovaní nariadenia rozmyslelo a oznámilo Komisii listom z 24. júla 2008 svoj zámer prijať nariadenie Rím I a zúčastňovať sa na ňom. Nariadenie Rím I sa následne uplatňuje od 17. decembra 2009 aj v Spojenom kráľovstve.³³

Tento postup Spojeného kráľovstva nebol ojedinelý a zopakoval sa napríklad aj pri prijímaní nariadenia č. 4/2009 z 18. decembra 2008 o právomoci, rozhodnom práve, uznávaní a výkone rozhodnutí a o spolupráci vo veciach vyživovacej povinnosti.

Navyše Hlava IV Zmluvy o EÚ (čl. 20) umožňuje v rámci posilnenej spolupráce prijímať akty záväzné len pre niektoré členské štáty. Inštitút

³² Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 593/2008 zo 17. júna 2008 o rozhodnom práve pre zmluvné záväzky (Rím I), Ú. v. L 177, 4.7.2008, s. 6-16.

³³ Pozri Rozhodnutie Komisie z 22. decembra 2008 o žiadosti Spojeného kráľovstva prijať nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 593/2008 o rozhodnom práve pre zmluvné záväzky (Rím I), Ú. v. EÚ, L 10, 15.1.2009.

posilnenej spolupráce, ktorý zakotvila Amsterdamská zmluva, umožňuje členským štátom zaviesť medzi sebou užšiu spoluprácu a prijať akt v tých prípadoch, kedy nie je možné dosiahnuť jeho akceptáciu na základe všeobecných legislatívnych pravidiel (najmä v prípade vyžadovanej jednomyselnosti počas schvaľovania). Je vždy otvorená pre všetky členské štáty (pozri čl. 20 ZEÚ, čl. 326 až 334 ZFEÚ). Rozhodnutie, ktorým sa povoľuje posilnená spolupráca, prijme Rada ako poslednú možnosť, keď sa zistí, že ciele takejto spolupráce nemôže Únia ako celok dosiahnuť v primeranom čase a za predpokladu, že sa na nej zúčastní najmenej deväť členských štátov.³⁴ Všetci členovia Rady sa môžu zúčastniť na jej rokovaníach, ale hlasovania sa zúčastňujú len členovia Rady zastupujúci členské štáty, ktoré sa zúčastňujú na posilnenej spolupráci.

Ako príklad možno uviesť prijaté nariadenie Rady (EÚ) č. 1259/2010 z 20. decembra 2010, ktorým sa vykonáva posilnená spolupráca v oblasti rozhodného práva pre rozvod a rozluku (nariadenie Rím III).³⁵ Opäť len z recitálu č. 6 sa dozvedáme, že *„Belgicko, Bulharsko Grécko, Španielsko, Francúzsko, Taliansko, Lotyšsko, Luxembursko, Maďarsko, Malta, Rakúsko, Portugalsko, Rumunsko a Slovinsko predložili Komisii žiadosť, v ktorej uvádzajú, že majú v úmysle nadviazať medzi sebou posilnenú spoluprácu v oblasti rozhodného práva v manželských veciach. Grécko vzalo 3. marca 2010 svoju žiadosť späť“*. Táto informácia z nariadenia Rím II však už dávno nie je aktuálna.

Právna prax následne musí skúmať, že územná pôsobnosť nariadenia Rím III bola rozšírená rozhodnutiami Komisie č. 2012/714/EÚ³⁶, č. 2014/39/EÚ³⁷ a č. 2016/1366³⁸ o Litvu, Grécko a Estónsko. Babylon však pokračuje v osobitnej časovej pôsobnosti nariadenia Rím III pre každý uvedený členský štát s možnými výnimkami.

³⁴ Rada sa uznáva v súlade s postupom ustanoveným v článku 329 ZFEÚ.

³⁵ Ú. v. EÚ L 343, 29.12.2010, s. 10 a nasl.

³⁶ Rozhodnutie z 21. novembra 2012, ktorým sa potvrdzuje účasť Litvy na posilnenej spolupráci v oblasti rozhodného práva pre rozvod a rozluku.

³⁷ Rozhodnutie z 27. januára 2014, ktorým sa potvrdzuje účasť Grécka na posilnenej spolupráci v oblasti rozhodného práva pre rozvod a rozluku.

³⁸ Rozhodnutie z 10. augusta 2016, ktorým sa potvrdzuje účasť Estónska na posilnenej spolupráci v oblasti rozhodného práva pre rozvod a rozluku.

Podobný osud posilnenej spolupráce postihlo aj nariadenie Rady (EÚ) 2016/1103 z 24. júna 2016, ktorým sa vykonáva posilnená spolupráca v oblasti právomoci, rozhodného práva a uznávania a výkonu rozhodnutí vo veciach majetkových režimov manželov.

Záver

Európska únia si stanovila za cieľ udržiavať a rozvíjať priestor slobody, bezpečnosti a spravodlivosti okrem iného uľahčením prístupu k spravodlivosti, a to predovšetkým prostredníctvom zásady vzájomného uznávania súdnych a mimosúdnych rozhodnutí v občianskych veciach. Na postupné vytvorenie takéhoto priestoru sa prostredníctvom jasného a komplexného právneho základu, ktorý v súčasnosti predstavuje článok 81 ZFEÚ, prijalo od Bruselského dohovoru v roku 1968 až do súčasnosti množstvo právnych predpisov, ktoré predstavujú v skutočnosti nahradenie medzinárodného práva súkromného členských štátov Únie. Toto „nové“ právne odvetvie predstavuje „opatrenia v oblasti justičnej spolupráce v občianskych veciach s cezhraničnými dôsledkami“ a podľa zakladajúcich zmlúv je potrebné pre riadne fungovanie vnútorného trhu.

Rozhodujúci posun v tomto právnom odvetví nastal prijatím Amsterdamskej zmluvy z roku 1997. Práve táto zakotvila jasný nový cieľ EÚ: zachovať a rozvíjať priestor slobody, bezpečnosti a práva, v ktorom je zabezpečený voľný pohyb osôb.³⁹

Vzájomné uznávanie súdnych (a mimosúdnych) rozhodnutí v rámci EÚ pritom tvorí základný kameň súdnej spolupráce, tak vo veciach občianskych, obchodných, ako aj trestných.

Zásadu vzájomného uznávania súdnych rozhodnutí potvrdila aj Európska rada na svojom zasadnutí v októbri 1999 v Tampere, ktorá túto oblasť vytipovala ako jasnú prioritu. Už v čase nadobudnutia platnosti Amsterdamskej zmluvy dochádza ku koncipovaniu prvých návrhov, ktoré si za cieľ v prvej fáze kladú predovšetkým zrušenie doložky vykonateľnosti („exequatur“). Táto totiž bránila priamemu výkonu cudzích rozhodnutí, predlžovala samotné konanie

³⁹ Pozri hlavu IV. Zmluvy o založení Európskeho spoločenstva („ZES“).

a zvyšovala finančné nároky na „výkon spravodlivosti“ v rámci priestoru vnútorného trhu EÚ. Avšak pre viaceré prístupujúce štáty do Únie v roku 2004, Slovenskú republiku nevynímajúc, nebolo zrušenie exequatur novinkou.

Nariadenie Brusel I z roku 2000 však takýto krok neprinieslo a zásada vzájomného uznávania pre všetky civilné rozhodnutia bola realitou až od roku 2015 (prijatím a nadobudnutím platnosti nového nariadenia Brusel I bis).

Vzájomná dôvera vo výkon súdnictva v Únii opodstatňuje zásadu, že rozsudky vydané v jednom z členských štátoch by sa mali uznávať vo všetkých členských štátoch bez potreby osobitného konania. Cieľ urýchliť cezhraničné súdne konania a obmedziť vynaložené náklady okrem toho opodstatňuje zrušenie vyhlásenia vykonateľnosti rozsudku pred jeho výkonom v dožiadanom členskom štáte. V dôsledku toho by sa s rozsudkom vydaným súdom v členskom štáte malo nakladať tak, ako keby bol tento rozsudok vydaný v dožiadanom členskom štáte.⁴⁰

Práve „vzájomná dôvera vo výkon súdnictva“ v každom jednotlivom členskom štáte EÚ opodstatňuje zásadu vzájomného uznávania súdnych rozhodnutí. Táto vzájomná dôvera však nie je deklarovaným a nutne rešpektovaným javom. Ako príklad uveďme prejudiciálnu otázku írskeho Najvyššieho súdu z 27.3.2018 (C-216/18), ktorý túto dôveru vo výkon súdnictva v Poľsku už nemá, vzhľadom na to, že „existuje jednoznačný dôkaz o tom, že podmienky v členskom štáte sú nezlučiteľné so základným právom na spravodlivý proces z dôvodu, že členský štát už nenapĺňa princíp právneho štátu“.

Medzinárodné právo súkromné Európskej únie prechádza turbulentným vývojom, ktorý by mal viesť k zefektívneniu právnej úpravy, odrážať vývoj v spoločnosti a naplňovať spravodlivé očakávania subjektov súkromnoprávných vzťahov s cudzím prvkom

Navyše toto právne odvetvie nie je samostatné, ale je previazané aj s ostatnými najmä sekundárnymi aktmi v oblasti voľného pohybu, najmä pracovníkov a osôb všeobecne.

⁴⁰ Pozri recitál č. 26 nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 1215/2012 z 12. decembra 2012 o právomoci a o uznávaní a výkone rozsudkov v občianskych a obchodných veciach, Ú.v. EÚ L 351, 20.12.2012, s. 1 – 32.

Ako príklad kolízneho práva uveďme do nariadenia Rím I zasahujúcu smernicu 96/71/ES Európskeho Parlamentu a Rady zo 16. decembra 1996 o vysielaní pracovníkov v rámci poskytovania služieb.⁴¹

Súdny dvor určil, že smernica 96/71/ES okrem iného zakladá jadro kogentných pravidiel o minimálnej požadovanej ochrane, ktoré majú dodržiavať zamestnávateľia (napríklad aj slovenské podniky) vysielajúci pracovníkov na územie hostiteľského štátu.⁴² Článok 3 ods. 1 prvý pododsek tejto smernice teda stanovuje, že členské štáty majú dbať na to, aby bez ohľadu na rozhodné právo pre pracovnoprávne vzťahy podniky usadené v inom členskom štáte, ktoré vysielajú pracovníkov na ich územie v rámci cezhraničného poskytovania služieb, zabezpečili vyslaným pracovníkom také podmienky práce a zamestnávania v oblastiach stanovených v tomto článku, aké sú platné v členskom štáte, na ktorého území sa vykonáva práca.⁴³

Osobitnú a citlivú problematiku predstavuje oblasť rodinného práva a civilného uznávania statusu manželských či partnerských vzťahov (zväzkov). Súdny dvor nedávno určil, že pojem „manželský partner“, uvedený v článku 2 bode 2 písm. a) smernice Európskeho parlamentu a Rady 2004/38/ES z 29. apríla 2004 o práve občanov Únie a ich rodinných príslušníkov voľne sa pohybovať a zdržiavať sa v rámci územia členských štátov, právo na rešpektovanie súkromného a rodinného života zaručené v článku 7 Charty základných práv EÚ má kľúčový význam.⁴⁴ Teda v situácii, v ktorej občan Únie využil svoje právo voľného pohybu tak, že sa presťahoval a skutočne zdržiaval v súlade s podmienkami stanovenými v článku 7 ods. 1 smernice 2004/38 v inom členskom štáte než v štáte, ktorého je štátnym príslušníkom, a pri tejto príležitosti rozvinul alebo začal rodinný život so štátnym príslušníkom tretieho štátu rovnakého pohlavia, s ktorým právoplatne uzavrel manželstvo v hostiteľskom členskom štáte, článok 21 ods. 1 ZFEÚ sa má vykladať v tom zmysle, že bráni tomu, aby príslušné orgány členského štátu, ktorého je občan Únie štátnym príslušníkom, odmietli priznať právo na pobyt na území tohto členského štátu uvedenému príslušníkovi tretieho štátu z dôvodu, že právo

⁴¹ Ú. v. ES L 18, 21.1.1997, s. 1 – 6.

⁴² Rozsudok Súdneho dvora z 18. decembra 2007, Laval a partneri, C-341/05, Zb. s. I-11767, bod 59.

⁴³ Rozsudok Súdneho dvora z 18. júla 2007, Komisia/Nemecko, C-490/04, Zb. s. I-6095, bod 18.

⁴⁴ Rozsudok Súdneho dvora z 5. júna 2018, Coman, C-673/16, ECLI:EU:C:2018:385, bod 48.

daného členského štátu neupravuje manželstvá medzi osobami rovnakého pohlavia.

V tejto súvislosti Súdny dvor tiež uviedol, že povinnosť členského štátu uznať manželstvá osôb rovnakého pohlavia uzavreté v inom členskom štáte v súlade s právom tohto štátu, len na účely priznania odvodeného práva na pobyt štátnemu príslušníkovi tretieho štátu, sa nedotýka inštitúcie manželstva v tomto prvom členskom štáte, ktorá je definovaná vnútroštátnym právom a spadá do právomoci členských štátov. Z tejto povinnosti uznania nevyplýva, že uvedený členský štát musí upraviť vo svojom vnútroštátnom práve inštitúciu manželstva medzi osobami rovnakého pohlavia. Obmedzuje sa na povinnosť uznať takéto manželstvá uzavreté v inom členskom štáte v súlade s právom daného štátu, a to len na účely uplatnenia práv, ktoré týmto osobám vyplývajú z práva Únie.⁴⁵

⁴⁵ Rozsudok Súdneho dvora z 5. júna 2018, Coman, C-673/16, ECLI:EU:C:2018:385, bod 45.